O’ZBEKSITON RESPUBLIKASI OLIY TA’LIM, FAN VA INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI

O’ZBEKSITON RESPUBLIKASI VETERINARIYA VA CHORVACHILIKNI RIVOJLANTIRISH QO’MITASI

SAMARQAND DAVLAT VETERINARIYA MEDITSINASI, CHORVACHILIK VA BIOTEXNOLOGIYALAR UNIVERSITETI NUKUS FILIALI

"VETERINARIYA MEDITSINASI VA CHORVACHILIKDAGI DOLZARB MUAMMOLAR VA ULARNING YECHIMLARI" mavzusidagi xalqaro ilmiy va ilmiy-texnik konferensiya materiallari

TO‘PLAMI

13-noyabr 2025-yil

СБОРНИК материалов

международной научно и научно-технической конференции на тему

"АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ ВЕТЕРИНАРНОЙ МЕДИЦИНЫ И ЖИВОТНОВОДСТВА И ИХ РЕШЕНИЯ"

13 ноября, 2025 г

International scientific and scientific-technical conference

“ACTUAL PROBLEMS OF VETERINARY MEDICINE AND LIVESTOCK AND THEIR SOLUTIONS”

November 13, 2025

NUKUS-2025

“Veterinariya meditsinasi va chorvachilikdagi dolzarb muammolar va ularning yechimlari” Xalqaro ilmiy va ilmiy-texnik konferensiyasi materiallari [Matn]: to‘plam / Samarqand davlat veterinariya meditsinasi, chorvachilik va biotexnologiyalar universiteti Nukus filiali. – Nukus: “Golden Print Nukus” nashriyoti, 2025. – 389 b.

Anjuman tashkiliy qo‘mitasi

Tashkiliy qo‘mita raisi: Esimbetov Adilbay Tlepovich, b.f.d., professor;
Tashkiliy qo‘mita raisi muovini: Avezimbetov Shavkat Dosumbetovich, v.f.n.;
Tashkiliy qo‘mita kotibi: Rozumbetov Kenjabek Umar og‘li, b.f.f.d.;
D. Bazarbayeva – “Veterinariya diagnostikasi va oziq-ovqat xavfsizligi” kafedrasi katta o‘qituvchisi, biologiya fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD).

Tashkiliy qo‘mita a’zolari:

Sh. Jabbarov – O‘zbekiston Respublikasi Veterinariya va chorvachilikni rivojlantirish qo‘mitasi boshqarmasi boshlig‘i o‘rinbosari, veterinariya fanlari doktori, professor.
X. Yunusov – Samarqand davlat veterinariya meditsinasi, chorvachilik va biotexnologiyalar universiteti rektori, biologiya fanlari doktori, professor.
M. Y. Karpuxin – Ural davlat agrar universitetining ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo‘yicha prorektori, agrar fanlar doktori, dotsent (Rossiya Federatsiyasi)
N. G. Malkov – N. F. Vereshagin nomidagi Vologda davlat sutchilik akademiyasi rektori, texnika fanlari nomzodi, dotsent (Rossiya Federatsiyasi)
A. Abdurasulov – Qirg‘iziston Respublikasi O‘sh davlat universiteti “Veterinariya meditsinasi va biotexnologiyasi” kafedrasi mudiri, qishloq xo‘jalik fanlar doktori, professor. (Qirg‘iziston Respublikasi)
R. Miqtibayeva – Qozog‘iston milliy agrar tadqiqot universiteti “Mikrobiologiya va virusologiya” kafedrasi professori, veterinariya fanlari nomzodi. (Qozog‘iston Respublikasi)
S. Mirzakulov – Olmaota texnologiya universiteti “Oziq-ovqat mahsulotlari texnologiyasi” kafedrasi professori, qishloq xo‘jalik fanlar doktori, dotsent. (Qozog‘iston Respublikasi)
Q. Atanazarov – O‘quv ishlari bo‘yicha direktor o‘rinbosari, biologiya fanlari nomzodi, dotsent.
A. Mambetnazarov – Ilmiy tadqiqotlar, innovatsiyalar va ilmiy-pedagog kadrlarni tayyorlash bo‘limi boshlig‘i, qishloq xo‘jalik fanlar doktori, dotsent.
A. Kaniyazov – “Veterinariya va zooinjeneriya” fakulteti dekani, biologiya fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD).
X. Mamatov – “Zooinjeneriya” kafedrasi mudiri, qishloq xo‘jalik fanlar bo‘yicha falsafa doktori (PhD).
R. Turg‘anbayev – “Zooinjeneriya” kafedrasi professori, agrar fanlar doktori
A. Kamalova – “Veterinariya meditsinasi va farmakologiyasi” kafedrasi mudiri, veterinariya fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD).
P. Xojalepesov – “Iqtisodiyot va gumanitar fanlar” kafedrasi mudiri, iqtisod fanlari nomzodi, dotsent.
R. Rzaev – “Veterinariya diagnostikasi va oziq-ovqat xavfsizligi” kafedrasi mudiri, biologiya fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD), dotsent.

Ushbu to‘plam O‘zbekiston Respublikasi Oliy ta’lim, fan va innovatsiyalar vazirining 2024-yil 27-dekabrdagi 490-son buyrug‘i bilan oliy ta’lim tashkilotlari hamda ilmiy tashkilotlarda 2025-yilda o‘tkaziladigan xalqaro va respublika miqyosidagi ilmiy anjumanlar, simpoziumlar, seminarlar va boshqa ilmiy hamda ilmiy-texnik tadbirlar ro‘yxati 2-ilovasiga muvofiq tasdiqlangan – 2025-yilda xalqaro miqyosida o‘tkaziladigan ilmiy va ilmiy-texnik tadbirlar rejasi asosida Samarqand davlat veterinariya meditsinasi, chorvachilik va biotexnologiyalar universiteti Nukus filialida 2025-yil 13-noyabr kuni – “**Veterinariya meditsinasi va chorvachilikdagi dolzarb muammolar va ularning yechimlari**” mavzusida o‘tkazilgan Xalqaro ilmiy va ilmiy-texnik konferensiyasi materiallari asosida tuzilgan.

Konferensiyada, veterinariya sohasida faoliyat olib borayotgan universitet va filialarning professor-o‘qituvchilari, ilmiy markazlarning va insitutlarning ilmiy xodimlari, doktorantlar, magistrantlar, iqtidorli yosh tadqiqotchilarning ilmiy-tadqiqot ishlariga bag‘ishlangan maqolalar o‘rin olgan

To‘plamga kiritilgan maqolalar materiallarining to‘g‘riligi va haqqoniyligiga mualliflar mas’ul hisoblanadi.

© Samarqand davlat veterinariya meditsinasi, chorvachilik va biotexnologiyalar universiteti Nukus filiali, 2025
© “Golden Print Nukus” nashriyoti, 2025

8. Xolmuratov, I. (2023). QORAKO'LCHLIKNI RIVOJLANTIRISHDA JUN MAHSULOTLARINING MUHIMLIGI XUSUSIDA BA'ZI MULOHAZALAR. Science and innovation, 2(Special Issue 8), 371-374.
9. Холмуратов, И. (2021). Этимологический анализ некоторых ойконимов Южного Каракалпакстана. Электронный инновационный вестник, (2), 23-24.

RESPUBLIKAMIZDA AZÍQ-AWQAT QÁWIPSIZLIGIN TÁMIYINLEWDE INNOVACIYALIQ TEXNOLOGIYALAR.

Nasirov B.M., Dauletova Q.O., Umirzakova A.Q.
Samarqand mámleketlik veterinariya medicinası, sharwashılıq hám biotexnologiyalar universiteti Nókis filialı

Azıq-awqat qáwipsizligi pútkil dúnya mámleketleri aldında turǵan eń áhmietli wazıypalardanbiri. BMSh da búgin azıq-awqat ónimlerin jetistiriw hám olardı bólistiriwboyınshaqatnaslardı pútkilley ózgertiw waqtı kelgenin atap ótpekte. Sebebi, ideal jaǵdayda awıl, toǵayhám balıqshılıq xojalıqları hámmeni azıq-awqat penen tolıq támiyinlewhámadamlarushınqolaylı dáramat dáregin jaratıp beriwge uqıplı. Qalaberse, bunday jaǵdayda insanmáplerijolında hám awıl xojalıǵı rawajlanadı, hám qorshaǵan ortalıqtı qorǵawboyınshailajlardıńorınlanıwı támiyinlenedi.Bizge belgili, azıq-awqat sanaatı milliy ekonomikanıńazıq-awqatónimlerin islep shıǵaratuǵın keń tarmaqlı taraw esaplanıp quramında gósh-sut, may, balıqónimleri, un-jarma, miywe-palız ónimleri konservaları, hár túrli ishimlikler, qumsheker, nanhám basqa azıq-awqat ónimlerin islep shıǵaratuǵın kárxanalardı óz quramınabirlestirgen.Adamzat jámiyeti rawajlanıwı dawamında tábiyat jaratqan baylıqlardanpaydalanǵan. Jáhán xalqı sanınıń artıp barıwı azıq-awqat ónimlerine bolǵan talabınıńartıwınaalıp keldi. Búgingi kúnde dúnya mámleketleri aldında turǵan tiykarǵı wazıypalardan biri sapalı azıq-awqat ónimlerin jetistiriw hám onıń qáwipsizligin támiyinlew máselesi bolıp tabıladı. Házirgikúnde insaniyattıń tábiyatqa unamsız múnásibetinde bolıp atırǵanlıǵı, oganantropogentásirdin kúsheyip barıwı, rawajlangan hám rawajlanıp atırǵan mámleketler arasındaazıq-awqat penen támiyinleniw dárejesiniń proporciyasızlıǵı, klimat ózgeriwleri sıyaqlı birqatarunamsız faktorlardı keltiriwi múmkin. Dushshi suw, toǵaylar, biologiyalıq hár túrlilikkeskinpátlerde azayıp barmaqta. Topıraqtıń ónimdarlıǵı tómenlep, jerlerdiń meliorativlikjaǵdayıtómenlep barmaqta. Nátiyjede, búgingi kúnde jáhán xalqınıń 1/10 bólegi yamasa derlik800millionnan aslamı toyınsha awqatlanbay atırǵan bolsa, 2050-jılǵa barıp bul muǵdar 2mlrd. adamǵa jetiwi kútilmekte.Bul jaǵday mámleketler xalqın azıq-awqat penen jeterli támiyinlew menen birge azıq-awqat qáwipsizligin támiynat sıyaqlı áhmietli mashqaladı paydaetpekte. Bes jasqa shekem bolǵan balalar arasındaǵı ólimniń 45 procenti áyne toyınbay awqatlanıwhám ekologiyalıq jaqtan taza bolmaǵan azıq-awqat ónimlerin paydalanıwnátiyjesindekelipshıqpaqta. Jáhán ekonomikasınıń globallasıwı hám xalıqtıń turaqlı ósip barıwı, atapaytqanda, "2050-jılǵa barıp jáhán xalqı 10 milliard adamǵa jetiwi nátiyjesinde xalıqtı sapalı azıq-awqatónimleri menen támiyinlew, awıl xojalıǵı tarawında intensiv túrde shiyki zat jetistiriw, azıq-awqat ónimlerin islep shıǵarıwshı tarmaqlardıń aymaqlıq quramın jetilistiriw, jańaóndiristúrlerinen paydalanıwdı talap etpekte" Bul óz gezeginde azıq-awqat qáwipsizligintámiyinlew, azıq-awqat sanaatı tarmaqların jaylastırıw ornı hám usılın duris tańlawdı hámbásekigeshıdamlı, ekologiyalıq taza tutınıw ónimlerin islep shıǵarıw, innovaciyalıq ekonomikanıqáliplestiriw hám basqarıwda klaster sistemasınan nátiyjeli paydalanıwdı talap etedi. Joqarıdaǵılardan kelip shıǵıp mámlekettiń azıq-awqat qáwipsizligin támiynattıntómendegibólimlerin ajıratıp kórsetiw múmkin:

- jeterli dárejede qáwipsiz hám toyımlı azıq-awqattıń turaqlı bolǵanlıǵı;

- xalıqtıń barlıq sociallıq toparları ushın tiyisli kólemdegi hámsapalı azıq-awqatónimleriniń bar ekenligi;
- milliy azıq-awqat sisteması hám ekonomikalıq gárezsizligi (azıq-awqat ǵárezsizligi).
- isenimlilik, yaǵnıy milliy azıq-awqat sistemasınıń máwsimlik, hawa-rayı hámbasqaózgerislerdiń mámlekettiń barlıq aymaqları xalqın azıq-awqat menentámiyinlewqábileti; Sońǵı jılları Ózbekstanda xalıqtı ekologiyalıq taza hám sapalı azıq-awqat ónimleri menentámiyinlew,mútájligin qanaatlandırıwda azıq-awqat qáwipsizligin támiyinlew, onıńshiyki zatbazasın jáne de bekkemlew, qayta islew tarawın modernizaciyalaw, respublikanıńeksportimkaniyatların arttırıw boyınsha keń kólemli ilajlar ámelge asırıldı. Nátiyjede jergilikli shiykizat tiykarında ishki tutınıw talapları támiyinlenip, xalıqtıń talaplarınan artqıpqalǵanónimlerdiń bir bólegin jáhán bazarına eksport etiw arqalı áhmietli ekonomikalıqnátiyjegeerisilmekte. Mámleketti sapalı azıq-awqat ónimlerine bolǵan talabın qanaatlandırıw, importkólemin azaytıw hám ekologiyalıq taza ónim tayarlaw hám azıq-awqat qáwipsizligintámiyinlew maqsetinde bir qansha ilajlar islep shıǵılmaqta. Ózbekstanda házirgi waqıtta azıq-awqat ónimlerine bolǵan talap artpaqta, xalıq sanınıńósiwimenen adam basına tutınıw artpaqta. Sonlıqtan sońǵı 2020-2022-jılları mámleketimizdeazıq-awqat qáwipsizligin támiyinlew, awıl xojalıǵı ónimleriniń sapasın hámeksport potencialınarttırıwǵa bolǵan kózqaraslar tiykarınan ózgerdi hám házirgi waqıtta mámleketliksiyasattıńtiykarǵı wazıypasına aylanıp úlgerdi.Bul bolsa sapalı azıq-awqat ónimlerin islepshıǵarıw, bultarmaqtıń rawajlanıwın támiyinleydi rawajlandırıw hám aymaqlıq quramın jetilistiriwdeklaster sistemasınan nátiyjeli paydalanıwdı talap etedi, sol arqalı mámlekette ekologiyalıqtaza tutınıw ushın jaramlı ónim tayarlanadı nátiyjede azıq-awqat qáwipsizligi támiyinlenedi. Ózbekstanda awıl xojalıǵı jalpı ishki ónimnıń derlik 27 procentin quraydı sáykeskeledi. Mámlekettegi ulıwma xalıqtıń 30 procentten aslamı usı tarmaqta bánt. Búgingi kúngeshekemawıl xojalıǵında 20 million gektardan(Ózbekstan ulıwma jer maydanınıń 45%) joqarı jer, sonıń ishinde, 3,2 million gektar suwǵarılatuǵın egislik maydanlarında xalıqtıńmútájlikleriushın azıq-awqat ónimleri, ekonomika tarmaqları ushın zárúr shiyki zat jetistirilmekte. Házirgi waqıtta 180 den aslam túrdegi awıl xojalıǵı hám azıq-awqat ónimleri 50denaslammámleketlerke eksport islenbekte. Awıl xojalıǵı óndirisinde klaster usılı jolǵa qoyılıp, olkeńnen rawajlanbaqta. Awıl xojalıǵı jer maydanlarınıń 62 procentin paxta-toqımashılıq, 8procentin sharwashılıq hám 7,5 procenti miywe-ovosh jetistiriw úlesine tuwra keledi. Usı jerde aytıw múmkin, azıq-awqat ónimleri qáwipsizligin támiyinlew hámtábiyǵıy resurslardanturaqlı paydalanıw boyınsha paydalanılmay atırǵan bir Qatar imkaniyatlar bar. 2022-jılıÓzbekstan 24,6 mlrd AQSh dollarlıq ónimler import etilgen, 109 mámleketten bahası 3,2mlrd AQSh dollarına teń bolǵan azıq-awqat ónimlerin import etken. Bul kórsetkish ulıwmaimportónimleriniń 13 procentine teń. Mámleketlik statistika komitetiniń maǵlıwmatlarınaboyınsha, bul kórsetkish 2021-jılǵa salıstırǵanda derlik 38,6 procentke artqan. 2022-jılı azıq-awqatónimleri importında joqarı úleske iye bolǵan mámleketler arasında Qazaqstan birinshi orındıieledi - 36,6 procent. Bul kórsetkish mámleketler kesiminde tómendegishe kóriniskeieboldı:Rossiya - 24,1 procent, Braziliya - 13,9 procent, Belarus - 4,2 procent, Pakistan - 1,8procent, Ekvador - 1,6 procent,Hindstan - 1,6 procent, Qıtay - 1,4 procent, Túrkiya - 1,4procent, Indoneziya - 1,4 procent,basqa mámleketler - 12 procent . Bul kórsetkishlerden kórinetuǵın mámleket xalqınıń azıq-awqat ónimlerine bolǵantalabıimport esabınan qaplanbaqta hám nátiyjede azıq-awqat qáwipsizligin támiyinlewmáselesitiykarǵı máselege aylanıp baratır. Mámlekettiń azıq-awqat qáwipsizligin támiyinlew boyınsha Ózbekstan Respublikası Prezidenti 2018-jıl 16-yanvardaǵı "Mámlekettiń azıq-awqat qáwipsizligin bunnan bılay da támiyinlew ilajları haqqında"ǵı Pármanı hámÓzbekstan Respublikasında awıl xojalıǵın rawajlandırıwdıń 2020-2030-jılları mólsherlengenstrategiyası islep shıǵılǵan. Mısalı, strategiyada Ózbekstanda 2018-jıl jaǵdayı boyınshaxalıqarasında ulıwma toyınbaǵan awqatlanıwdıń úlesi 6,3 procentti quraytuǵını kórsetipótilgen. Bul úlesti 2025-jılǵa barıp 3 procentke shekem azaytıw, 2030-jılǵa barıp nol dárejegetúsiriwberilgen. Sonıń ishinde, azıq-awqat qáwipsizligin izertlewde miynet resursları komponentintámiyinlew ushın tómendegiler zárúr: Ózbekstannıń 2030-jılǵa

shekemgi dáwirgemólsherlengen xalıqtıń demografiyalıq ósiwdi úyrengen halda tiyisli ilajlardı kirgiziw;awıllarda maman kadrlardı tayarlaw, qayta tayarlaw hám mamanlıǵın arttırıwǵabaylanıslımámleketlik mexanizmlerdi islep shıǵıw; melorativ ilajlardı dawamettiriwdiyqanshılıqetetuǵın jerlerdiń tábiyiy ónimdarlıq dárejesiniń tómenlewi nátiyjesinde ónimdarlıqtómenlemekte jillar kesiminde ayırmashılıq úlkeymekte bul ayırmashılıqtı saplastırıwushınhúkimetler hám awıl xojalıǵı institutları eginler ónimdarlıǵın arttırıw strategiyası hámtopıraqónimdarlıǵın arttırıwǵa qaratılǵan baǵdarlamalardı turaqlı islep shıǵıwı hámámeliysheshimtabıwı kerek . Juwmaqlap aytqanda, usınıs etilip atırǵan ilajlardıń ámelge asırılıwı awıl xojalıǵınuzaqmúddetli perspektivada rawajlandırıw tiykarǵı baǵdarların belgilep beriwde hám azıq-awqatqáwipsizligin támiyinlewde ayrıqsha áhmietke ie. Sociallıq-ekonomikalıq jaǵday, demografiyalıq uzquramdaǵı ózgerisler hám salamat awqatlanıw boyınsha jańa ilimiy izertlewlerdi jedellestiriwhám xalıqtı salamat awqatlanıw tarawındaǵı mámleketlik siyasattıń tiykarlarınjánedejetilistiriw usınıs etiledi.

Paydalanilgan adebiyatlar:

1. Mamlakatimiz oziq-ovqat xavfsizligini taminlash tug’risida O’zbekiston respublikasiprezidenti 16.01.2018 yil PF 5303 son farmoni.
2. 2.Respublika ilmiy-amaliy konferensiya materiallari to’plami:Kompleks geografik tadqiqotlar;innovasiya va amaliyot: -Andijon, 2022.
3. Soliyev A. Iqtisodiy geografiya: nazariya, metodika va amaliyot. – Toshkent: Kamalak, 2013.
4. Kurbanbayeva, G. . (2023). Innovative ways of increasing grain productivityinthe agriculture. Journal of Agriculture & Horticulture, 3(9), 21–24. Retrievedfrom https://internationalbulletins.com/intjour/index.php/jah/article/view/1332
5. Kurbanbaeva Gulshad, & Askarova Khurshida. (2024). Grain and grainstructure. American Journal of Applied Science and Technology, 4(03), 29-33. https://doi.org/10.37547/ajast/Volume04Issue03-06
6. Kurbanbaeva, G.., & Dauletiyarova M. (2024). Qoraqalpog’iston respublikasida biostimulyatorlarni boshoqli don ekinlarga qo’llash va hosildorligini oshirish. Евразийский журнал академических исследований, 4(4), 146–151. https://doi.org/10.37547/ajast/Volume04Issue03-06
7. Kurbanbaeva Gulshad Sarsenbaevna, & Masharipova Bahor Ixtiyor qizi. (2023). Additivesadded to bakery products. Intent Research Scientific Journal, 2(5), 162–166. Retrievedfrom https://intentresearch.org/index.php/irsj/article/view/113
8. Kurbanbaeva Gulshad, & Askarova Khurshida. (2023). Grain rawmaterials andtheirclassification. Intent Research Scientific Journal, 2(5), 61–64. Retrievedfromhttps: //intentresearch.org/index.php/irsj/article/view/97
9. ФАНЛАР, Ў. Р., & БЎЛИМИ, А. М. (2023). Хоразм маъмун академияси ахборотномаси. *Вестник Хорезмской академии Маъмуна*, *4*(2).
10. Xolmuratov, I. (2024). Janubiy Qoraqalpog’istondagi birikmali oykonimlarning o’ziga xos xususiyatlari. IMRAS, 7(3), 140-144.
11. Xolmuratov, I., Eshanova, T., & Xo’jamuratova, A. (2024, November). TALABALARDA MUSTAQIL TA’LIM OLISH KO’NIKMALARINI SHAKLLANTIRISH USULLARI: https://doi. org/10.5281/zenodo. 14235516. In International scientific and practical conference (Vol. 1, No. 1, pp. 415-418).
12. Xolmuratov, I. (2023). QORAKO’LCHLIKNI RIVOJLANTIRISHDA JUN MAHSULOTLARINING MUHIMLIGI XUSUSIDA BA’ZI MULOHAZALAR. Science and innovation, 2(Special Issue 8), 371-374.
13. Холмуратов, И. (2021). Этимологический анализ некоторых ойконимов Южного Каракалпакстана. Электронный инновационный вестник, (2), 23-24.